

## Ježíšovo vzkříšení v Sk 2,14–41\*

Petr Mareček

Základem každého zvěstování víry v Novém zákoně je pevné přesvědčení o události Ježíšova vzkříšení. Bez tohoto přesvědčení by Nový zákon nebyl myslitelný. Víra v Ježíšovo vzkříšení je tedy klíčovou tematikou Nového zákona. Nejstarší svědectví nám poskytují rané křesťanské formule vyznání víry (1 Kor 15,3b–5; Řím 1,3b–4a). Přesvědčení o Ježíšově zmrtvýchvstání je pak nejen stěžejním tématem raných křesťanských hymnů (Flp 2,6–11; 1 Tim 3,16), ale je též ústředním prvkem prvokřesťanského kázání (Sk 2,14–41; 3,12–26; 4,8–12; 5,29–32; 10,34–43; 13,16–41).

Tato studie si klade za cíl na příkladu řeči apoštola Petra po události seslání Ducha svatého, jak je zaznamenána v Sk 2,14–41,<sup>1</sup> poukázat na skutečnost, že nedílnou součástí prvokřesťanského kázání a jeho hlavním tématem bylo dosvědčování Ježíšova vzkříšení.<sup>2</sup> Volba právě tohoto textu je dána nejen osobním zájmem, ale především jeho významem. Petrova řeč v Jeruzalémě po seslání Ducha svatého se totiž představuje jako první veřejné zvěstování evangelia a zároveň jako první vnější projev

\* Tato studie vychází jako součást plnění standardního badatelského grantového projektu GA AV ČR *Ježíšovo vzkříšení – studium a výklad stěžejních novozákonních textů* (IAA908350903)

<sup>1</sup> Výklad textu Sk 2,14–41 bude vycházet ze standardního textu NESTLE–ALAND, *Novum Testamentum Graece*, ed. B. Aland et al., 27. vyd., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2001, s. 323–326, který je již výsledkem textové kritiky. Hlavní varianty znění původního textu probírá B. M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart: United Bible Societies, 2000, s. 254–262.

<sup>2</sup> Obecně se zastává názor, že všechny řeči v Sk jsou literární kompozicí autora Sk, který čerpá jak z materiálu prvokřesťanského kázání a vyučování, tak i ze způsobu používání Písma v křesťanských komunitách. Viz dále A. WEISER, *Die Apostelgeschichte*, Leipzig: St. Benno, 1989, s. 63–64; W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte: Der Weg des Evangeliums von Jerusalem nach Rom*, sv. 1, Apg 1,1–15,35, Neukirchen: Neukirchener, 2000, s. 33. K. KLIE-SCH, *Das heilsgeschichtliche Credo in den Reden der Apostelgeschichte*, BBB 44, Köln: Peter Hanstein, 1975 (zvláště s. 110–125) se domnívá se, že kerygmatické formulace christologických vyjádření v řečech v Sk je třeba považovat za souvislý text existujícího kředa, které vypovídalo o Božím jednání v dějinách vyvoleného lidu a v osobě Ježíše Krista. Odkazuje přitom jak na starozákonní shrnující výpovědi o spásném Božím jednání (srov. např. Dt 26,2–11; 6,20–24; Nm 20,15n; Joz 24,2b–13; 1 Sam 12,12; Sdc 6,7–10), tak rovněž na prvokřesťanská vyznání (srov. např. 1 Kor 15,3nn) a christologické hymny (srov. např. Jan 1,1–18; Flp 2,6–11; Kol 1,15–20; 1 Tim 3,16).

apoštolského úřadu. Touto první misijní řečí v Sk, jež je výrazně christologicky zaměřena a jejímž adresátem jsou židé, je zahájeno trvalé působení církve, která se necítí jako komunita oddělená od Izraele, nýbrž jako společenství pravého Izraele, které přijímá Boží spásné jednání v Ježíši Kristu.<sup>3</sup> Petrova řeč v den letnic (2,14–41) je nejen exegety vysoce ceněna, ale rovněž se neustále těší jejich velkému zájmu.<sup>4</sup> Tuto řeč lze považovat za programový text Skutků, jak je patrné jednak z jejího umístění na začátek knihy<sup>5</sup> a jednak z její rozsáhlosti a jejího slavnostního rázu. Je možné tvrdit, že rozhodně patří mezi nejvýznamnější teologické výpovědi celého Nového zákona.<sup>6</sup>

Skutečnost, že Ježíšovo vzkříšení je ústředním prvkem Petrovy řeči o letnicích, vyplývá jak z jejího strukturálního uspořádání, tak z jejího obsahu, jehož výklad nabídneme.

## 1. USPOŘÁDÁNÍ TEXTU

Bezprostředním podnětem Petrovy řeči o letnicích jsou reakce lidí (2,12: úžas a rozpaky; 2,13: posměch) v Jeruzalémě na zázračné dění doprovázející seslání Ducha svatého (2,1–13). Tato řeč se tedy představuje jako vysvětlení události letnic, které odkrývá její původ a poukazuje na její význam.<sup>7</sup> Stěžejním prvkem tohoto vysvětlení je kérygma o Ježíšově vzkříšení, které tvoří její ústřední část, jak vychází zřetelně najevo z kompozičního uspořádání řeči, jež je dílem autora Skutků.

<sup>3</sup> Srov. J. ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, NTD 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1981, s. 63.

<sup>4</sup> Obšírný seznam literatury nabízí např. D. MARGUERAT, *Les Actes des apôtres (1–12)*, CNT, Genève: Labor et Fides, 2007, s. 83.

<sup>5</sup> Z knihy Skutků není zcela zřetelná její vnitřní stavba a mezi odborníky se zatím nedospělo k jejímu obecně uznanému členění. Srov. např. J. JERVELL, *Die Apostelgeschichte*, KEK, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1998, s. 53: 1,1–8,40; 9,1–15,35; 15,36–21,26; 21,27–28,31; L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, Svitavy: Trinitas, 2003, s. 129–130: 1,1–3; 1,4–26; 2,1–8,3; 8,4–9,43; 10,1–15,35; 15,36–28,31.

<sup>6</sup> D. L. BOCK, *Acts*, BECNT, Grand Rapids: Baker Academic, 2007, s. 108: „This speech is one of the most important theological declarations in the NT.“

<sup>7</sup> Řeči ve Skutcích tvoří téměř třetinu celé knihy a jsou zároveň důležitým prvkem její teologie. Kniha Skutků obsahuje 24 rozsáhlejších řečí, které jsou téměř s rovnoměrnou pravidelností rozmístěny v textu knihy. Pokud jde o počet řečí a jejich vymezení, viz M. DIBELIUS, *Aufsätze zur Apostelgeschichte*, ed. H. Greeven, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1956, s. 130.

Při stanovení členění Petrovy řeči o letnicích (2,14–41)<sup>8</sup> bývá obvykle odkazováno na trojí oslovení posluchačů (2,14.22.29) a na přerušení řeči poznámkou o reakci posluchačů (2,37). Na základě těchto čtyř míst v textu se pak nabízí členění Petrovy řeči na čtyři části (2,14–21.22–28.29–36.37–41).<sup>9</sup> Takovéto členění však zcela nepřesvědčuje. Zdá se vhodnější pokládat textové jednotky 2,22–28 a 2,29–36 za jednotný celek a dělit text řeči na tři hlavní části: 2,14–21.22–36.37–41.<sup>10</sup> Verše 2,22–36 tvoří ucelenou textovou jednotku. Její začátek a konec se zřetelně vztahují na sebe. Kontrastní kerygmatická formulace, která staví proti sobě Boží a lidské jednání vůči Ježíšově osobě v 2,22–24 a 2,36, vytváří inkluzi, tj. rámec této části. Na uzavřenost 2,22–36 poukazuje též oslovení ἄνδρες Ἰσραηλῖται v Sk 2,22, se kterým se znovu setkáváme v 2,36 ve výzvě, jejímž adresátem je οἶκος Ἰσραὴλ. Oslovení v 2,29 nepatří mezi hlavní dělicí prvky řeči (chybí v něm vybídnutí k naslouchání, jak je tomu v 2,14 a 2,22), ale pouze upozorňuje na konec citace Žl 15(16),8–11 a začátek argumentace vycházející z tohoto citátu. Nakonec si můžeme všimnout, že zatímco výpovědi v 2,14–21 a v 2,37–41 jsou spojeny s textem Jl 3, tvrzení v 2,22–36 se opírají o texty žalmů 15 a 109 (LXX). Verše 2,22–36 tedy představují kompaktní celek obsahující vlastní christologické kerygma, které tvoří též u jiných misijních řečí v Skutcích hlavní bod zvěstování (srov. 3,13–26; 10,36–43; 13,23–37). Na ucelenost této ústřední části Pet-

<sup>8</sup> Rozsah Petrovy řeči je předmětem diskuze. Někteří autoři spatřují konec řeči již v 2,36 (takto např. F. F. BRUCE, *The Book of the Acts*, Revised edition, NICNT, Grand Rapids: Eerdmans, 1988, s. 59; F. MUSSNER, *Apostelgeschichte*, NEBNT 5, Würzburg: Echter, 1988, s. 22; L. T. JOHNSON, *The Acts of the Apostles*, Sacra Pagina 5, Collegeville: Liturgical Press, 1992, s. 48). Vymezení Sk 2,14–41 zastávají např. W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte: Der Weg des Evangeliums von Jerusalem nach Rom*, sv. 1, Apg 1,1–15,35, Neukirchen: Neukirchener, 2000, s. 78; R. I. PERVO, *Acts: A Commentary*, Hermeneia, Minneapolis: Fortress Press, 2008, s. 72. Někteří autoři přiřazují verš Sk 2,41 k následujícímu textu shrnutí o životě prvotní církve (Sk 2,41–47) a Petrovu řeč spatřují v Sk 2,14–40 (srov. např. G. LÜDEMANN, *Das frühe Christentum nach den Traditionen der Apostelgeschichte: Ein Kommentar*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1987, s. 49). G. SCHILLE, *Die Apostelgeschichte des Lukas*, ThHK 5, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1983, s. 101 vymezuje text Petrovy řeči o letnicích Sk 2,12–42 a tituluje ho „Die Wirkung des Geistes“. W. LÜTHI, *Die Apostelgeschichte*, Basel: Verlag Friedrich Reinhardt, bez vročení, s. 39–40 uvádí vymezení řeči Petra o letnicích Sk 2,13–41.

<sup>9</sup> Srov. G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, HThK 5/1, Freiburg: Herder, 1980, s. 263–264; R. PESCH, *Die Apostelgeschichte (Apg 1–12)*, EKK 5/1, Zürich: Benziger; Neukirchen: Neukirchener, 1995, s. 116.

<sup>10</sup> Srov. např. M. L. SOARDS, *The Speeches in Acts: Their Content, Context, and Concerns*, Louisville: Westminster / John Knox, 1994, s. 31–32; R. I. PERVO, *Acts: A Commentary*, s. 75.

rovy řeči, která zahrnuje zvěst o Ježíšově vzkříšení a vyvýšení s odkazem na Písmo (2,22–36), poukazuje i skutečnost, že podstatná část tohoto textu, jak se zdá, byla součástí prvokřesťanského schématu zvěstování, které obsahovalo výpověď o potvrzení Ježíše z Nazareta skrze mocné činy (2,22), o jeho ukřižování (2,23; srov. 2,36b), vzkříšení (2,24.32) a vyvýšení (2,33) s oporou v Písmu: Žl 15(16),8–11 (2,25–28) a Žl 109(110),1 (2,34–35).<sup>11</sup>

První Petrova misijní řeč před židy v den letnic se skládá ze tří částí se zřetelným logickým uspořádáním a vzájemným propojením. První část řeči objasňuje dění o letnicích (Sk 2,14–21). Začíná úvodem (Sk 2,14), ve kterém je zmíněno vystoupení Petra jako mluvčího apoštolů (Sk 2,14a), oslovení posluchačů (Sk 2,14b) a vybídnutí k naslouchání (2,14c). Verše Sk 2,15–21 zprostředkovávají navázání na dění o letnicích a poskytují vysvětlení tohoto dění pomocí citátu Jl 3,1–5a LXX s drobnými redakčními úpravami. Druhá část řeči obsahuje poselství o Ježíši na základě svědectví Písma (Sk 2,22–36). Úvodní verše této části Sk 2,22–24 obsahují kérygma o Ježíšově životě, smrti a vzkříšení (Sk 2,22–24). V Sk 2,25–28 je poskytnut důkaz Ježíšova vzkříšení z Písma pomocí citátu Žl 15,8–11 LXX. Nakonec pak verše Sk 2,29–36 pomocí argumentace, která vychází z Žl 15,8–11 LXX a s použitím citátu Žl 109,1 LXX činí zpětný odkaz zázraku letnic na vzkříšeného a vyvýšeného Krista. Třetí část řeči (Sk 2,37–41), která se jeví jako důsledek vyplývající z předchozího, líčí reakci posluchačů na Petrova slova (Sk 2,37), obsahuje vybídnutí k obrácení a přijetí nabídky spásy (Sk 2,38–40) a informuje shrnujícím způsobem o účincích kázání (Sk 2,41).

Toto zřetelné členění Petrovy řeči do tří částí poukazuje na její trojí záměr. Jejím cílem je vysvětlit událost letnic (2,14–21), zvěstovat vzkříšení a vyvýšení Ježíše (2,22–36) a vybídnout k obrácení a přijetí křtu (2,37–41). Ústřední roli v této řeči představuje zvěst o události vzkříšení a vyvýšení Ježíše (2,22–36), která odkrývá původ dění o letnicích (2,14–21) a která s sebou nese důsledky (2,37–41).

---

<sup>11</sup> Pokud jde o problematiku tradice a redakce Sk 2,14–41, viz např. J. ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte*, RNT, Regensburg: Friedrich Pustet, 1994, s. 124–130.

## 2. VÝKLAD OBSAHU TEXTU

## 2.1 Objasnění dění o letnicích (2,14–21)

Začátek řeči obsahuje popis vystoupení Petra s ostatními jedenácti (2,14a), oslovení (2,14b) a vybídnutí k naslouchání (2,14c). Tento slavnostně znějící úvod upozorňuje na význam toho, co bude sděleno. Petr je představen jako reprezentant dvanácti apoštolů, kteří v Sk poprvé jako celek vystupují před veřejností. Petr zastává roli oficiálního mluvčího, jako tomu bylo již v Sk 1,15.<sup>12</sup> Petrova sounáležitost s apoštoly tvoří charakteristický znak jeho osoby během jeho činnosti v Jeruzalémě (srov. 2,37; 5,39), jak je patrné ze společného působení Petra a Jana (srov. Sk 3,1–4,11; 4,19; 8,14).<sup>13</sup> Zatímco Ježíš v synagoze v Nazaretě (Lk 4,20) po způsobu židovského vykladatele Písma promlouvá v sedě, Petr při své řeči stojí (σταθεὶς δέ) a podobá se tak řeckému řečníkovi.<sup>14</sup> První Petrova pronesená slova představují stěžejní roli pro zvěstování. Jejich významnost je zdůrazněna dvojím způsobem. Nejprve pomocí vyjádření ἐπήρην τὴν φωνὴν αὐτοῦ „pozdvihl svůj hlas“ (srov. Lk 11,27; Sk 4,11; 22,22), které je typické jak pro LXX (Sd 2,4; 9,7; Rt 1,9.14; 2 Sam 13,36),<sup>15</sup> tak rovněž pro klasickou a helénistickou řečtinu (DEMOSTENES, *Or.* 18,291; 19,336; FILOSTRATUS, *Vita Apollonii* 5,33; CHARITON 5,7,10).<sup>16</sup> Dále pak použitím slovesa ἀποφθέγγομαι „promlouvat, pronášet, (nadšeně) prohlásit“,<sup>17</sup> pomocí kterého v Sk 2,4 bylo popsáno emfaticko-extatické mluvení jako důsledek vylití Ducha.<sup>18</sup> Jelikož Petra společně s ostatními jedenácti lze poklá-

<sup>12</sup> V Sk je Petr vícekrát představen jako mluvčí učedníků (srov. Sk 3,12; 4,8; 5,29).

<sup>13</sup> Srov. dále W. DIETRICH, *Das Petrusbild der lukanischen Schriften*, BWANT 94, Stuttgart: Kohlhammer, 1972, s. 199–200.

<sup>14</sup> Srov. G. STÄHLIN, *Die Apostelgeschichte*, NTD 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962, s. 41; E. HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 180.

<sup>15</sup> Vyjádření ἐπήρην τὴν φωνὴν odpovídá hebrejské formulaci קוּם וְדַבֵּר.

<sup>16</sup> PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 119, pozn. 8; J. A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, AncB 31, New York: Doubleday, 1998, s. 251.

<sup>17</sup> L. TICHÝ, *Slovník novozákonní řečtiny*, Olomouc: Jiří Burget, 2001, s. 22.

<sup>18</sup> V Septuagintě sloveso ἀποφθέγγομαι je použito v souvislosti s věštěním, popř. prorokováním (Ez 13,9.19; Mich 5,11; Zach 10,2). V Novém zákoně se vyskytuje jen v Sk 2,4.14 v souvislosti s působením Ducha svatého a pak v Sk 26,25, když Pavel promlouvá k Festovi. MARGUERAT, *Les Actes des apôtres* (1–12), s. 87, pozn. 13 uvádí doklady použití tohoto slovesa v antické profánní literatuře.

dat za základní příjemce a nositele Ducha svatého,<sup>19</sup> dostávají následující slova Petra již předem charakter zásadní a autoritativní řeči. Jedná se o řeč s prorockým charakterem. Petr tedy promlouvá v působnosti právě přijatého Ducha svatého.<sup>20</sup> Tato řeč ovšem není sama o sobě ničím extatickým, co by vyvolávalo úžas.<sup>21</sup>

Petrovo kázání se obrací na zástupy lidí, jež byly zmíněny v Sk 2,5–6, a je uvedeno dvojím oslovením ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλὴμ πάντες (Sk 2,14b), které tvoří *parallelismus membrorum*.<sup>22</sup> První oslovení ἄνδρες Ἰουδαῖοι<sup>23</sup> „židé“ (doslovně: „muži judští“), jež se objevuje pouze v Sk 2,14, bere ohled na skutečnost, že mezi posluchači jsou též lidé, kteří nepochází z Jeruzaléma.<sup>24</sup> Řeč je adresována nejen židovským obyvatelům Jeruzaléma, ale rovněž návštěvníkům z diaspory, kteří nyní pobývají v Jeruzalémě. Když se toto oslovení obrací na „všechny“, neznamená to, že by všichni v Jeruzalémě byli shromážděni na jednom místě, nýbrž chce být tímto zdůrazněno, že se toto kázání obrací na všechny židy, kteří jsou reprezentováni přítomnými posluchači (srov. 2,22.36).<sup>25</sup> Takto je poprvé „v Jeruzalémě“ vydáno svědectví o Ježíšovi ve shodě s jeho pověřením k misijní činnosti (1,8).

Dvojímu oslovení odpovídá dvojí snaha o získání pozornosti (2,14c). Petr tedy vybízí k naléhavému a bedlivému naslouchání a takto upozorňuje na závažnost toho, co chce sdělit. Petrovo kázání začíná, jako je tomu rovněž u mnoha řečí v Sk, s navázáním na situaci (3,6.12.16; 4,9; 10,34–35; 14,15; 17,22–23). Toto napojení se děje nejprve negativně (2,15) a pak pozitivně (2,16). Skutečnost nepochopení posluchačů je zde rovněž jako

<sup>19</sup> W. SCHMITHALS, *Die Apostelgeschichte des Lukas*, ZBK 3.2, Zürich: Theologischer Verlag, 1982, s. 34.

<sup>20</sup> Srov. PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 104, pozn. 18; JERVELL, *Die Apostelgeschichte*, s. 142.

<sup>21</sup> O. BAUERNFEIND, *Die Apostelgeschichte*, ThHK 5, Leipzig: A. Deichert, 1939, s. 43.

<sup>22</sup> ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 81. C. GHIDELLI, „Le citazioni dell' Antico Testamento nel cap. 2 degli Atti,“ in *Il messianismo: Atti della xviii settimana biblica*, Brescia: Paideia, 1966, s. 294 upozorňuje na podobnost mezi začátkem knihy Joela a začátkem Petrova kázání.

<sup>23</sup> Vyjádření ἄνδρες Ἰουδαῖοι odpovídá vokativu v Sk 1,11; 2,22; 3,12; 5,35; 13,16; 17,22; 19,35; 21,28. Toto oslovení se objevuje pouze zde v Novém zákoně.

<sup>24</sup> G. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 267, pozn. 24; ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 81.

<sup>25</sup> Srov. ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 52.

na začátcích jiných řečí (3,12; 14,15) použita jako literární prostředek.<sup>26</sup> V 2,15 Petr reaguje na posměšné prohlášení: „jsou plní sladkého vína“ (2,13). Odmítá křivé podezírání z opilosti. Skutečnost, že jejich řeč pod vlivem Ducha svatého není opilostí (srov. Ef 5,18), vysvětluje pomocí argumentu, že je teprve třetí hodina dne, tj. teprve devět hodin dopoledne, a tak tedy ještě hodinu před prvním stolováním, které se konalo kolem 10. hodiny. Je tedy předpokládáno, že v devět hodin dopoledne ještě nebyl nikdo opilý.<sup>27</sup> Spontánní vysvětlení fenoménu letnic je zamítnuto. V 2,16 Petr poskytuje sám vysvětlení dění o letnicích. Jeho slova tvoří pozitivní část navázání na situaci a vztahují se na otázku „Co to má znamenat?“ (2,12). Událost letnic je tak dána do souvislosti s textem proroka Joela. Vyjádření τοῦτο ἐστίν v prezentu je třeba chápat jako interpretační formulaci a nevypovídá nic o tom, zda fenomén nadále trvá.<sup>28</sup> Tato interpretační formulace naznačuje, že citát z Jl slouží k tomu, aby událost o letnicích pomocí Písma objasnil jako dění, za kterým stojí Boží jednání a které je chápáno jako naplnění této prorocké předpovědi.

Autor Sk nechává citovat Petra text ze Septuaginty,<sup>29</sup> od které se však též mírně odchyluje.<sup>30</sup> Citát je správně připsán proroku Joelovi. Prorocství Jl 3,1–5a, které pochází ze 4. století př. Kr., je použito k vysvětlení dění letnic jako Boží události a zároveň má dovést k hlavní části řeči v 2,22–36. Začátek citátu Jl 3,1 autor Sk upravil. Nahrazením formulace μετὰ ταῦτα slovy ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις dává citaci novou eschatologickou orientaci a připojením vyjádření λέγει ὁ θεός přisuzuje slova proroka samotnému Bohu. Formulace ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις nezahrnuje časové období, jež má počátek v Ježíšově pozemském působení,<sup>31</sup> nýbrž vztahuje se k období, které začíná vylitím Ducha a které trvá až do paruzie.<sup>32</sup> Toto je zřetelné již ze samotného citátu, kde je řeč o vylití Ducha, prorokování (2,17–18), divech a znameních (2,19a) a apokalyptických jevech, které doprovázejí

<sup>26</sup> Srov. H. CONZELMANN, *Die Apostelgeschichte*, HNT 7, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1963, s. 28.

<sup>27</sup> V mnohých komentářích se objevuje citace připomínky Cicera (*Filipiky* 2,41,104): „ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur“ (srov. E. PREUSCHEN, *Die Apostelgeschichte*, HNT 4,1, Tübingen: Mohr–Siebeck, 1912, s. 13).

<sup>28</sup> CONZELMANN, *Die Apostelgeschichte*, s. 28.

<sup>29</sup> Text Jl 3,1–5 LXX se odlišuje od MT především následujícím: Jl 3,1 (LXX: „ze svého Ducha“; MT: „svého Ducha“); Jl 3,4 (LXX: „velký a slavný“; MT „velký a hrozný“).

<sup>30</sup> Srov. dále SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv 1, s. 232–238.

<sup>31</sup> WEISER, *Die Apostelgeschichte*, s. 59; ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 82.

<sup>32</sup> PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Ap 1–12), s. 119; FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 252.



paruzii (2,19b–20).<sup>33</sup> Skutečnost, že vylití Ducha nenastává zároveň s paruzií, je patrná ze Sk 1,6–8. S udělením Ducha došlo k naplnění zaslíbení Boží pro konec časů. Pro autora Sk je toto nové období v Boží historii spásy obdobím církve, jehož konec je nedozírný a nevypočitatelný (srov. Sk 1,7; 2 Tim 3,1; Jak 5,3; 2 Petr 3,3). Vyjádření λέγει ὁ θεός zdůrazňuje to, co již bylo naznačeno pomocí slovesného tvaru εἰρημένον v trpném rodu a formulací διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ (2,16). Verš Sk 2,17 je jediným místem v Novém zákoně, kde je formulace λέγει ὁ θεός připojena ke starozákonní citaci. V prorockém poselství promlouvá sám Bůh. On sám je garantem platnosti příslibu a jeho uskutečnění. Tím tento citát dostává zvláštní význam. Bůh má první slovo v křesťanském kázání.<sup>34</sup> Formulace ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος v Septuagintě používá předložku ἀπό, která vyjadřuje partitivní použití hebrejštiny (*min*),<sup>35</sup> což však není přítomno v hebrejském textu Jl. Plnost Ducha zůstává s Bohem, lidské bytosti mají pouze podíl na něm.<sup>36</sup> Vylití Božího Ducha se děje nad „každým tvorem“ (srov. Lk 3,6). Zatímco proroctví Jl obsahovalo příslib daru Ducha pro každého Izraelitu, autor Sk ho chápe v univerzálním smyslu, tj. vztahuje se k celému lidstvu (srov. Sk 2,21).<sup>37</sup> O letnicích Duch sestoupil na všechny učedníky a Petr nabízí možnost jeho přijetí všem, kteří se připojí k tomuto společenství (2,38). Výpověď o vylití Ducha na „všechny lidi“ je doplněna vyjádřením lidového charakteru s použitím dvou krajních veličin pro znázornění celku: „mladí muži“ a „starci“. Jako účinky Ducha jsou v Jl jmenovány proročování, vidění a sny (Sk 2,17). Duch bude působit stejnou měrou na staré i mladé, avšak rozličným způsobem. Všechny lidské bytosti, muži a ženy, mladí a staří, svobodní a otroci, budou zasaženi Božím Duchem v den takového navštívení. Zmínka o „viděních“ a „snech“ se sice přímo nehodí k dění o letnicích, ale odpovídá působení Ducha svatého v prvotní církvi. Autor Sk toto ukazuje na rozličných postavách: Štěpán (7,55–56); Ananiáš (9,10–16); Kornélius (10,3–6); Petr (10,10–16;

<sup>33</sup> Čas církve je sám o sobě eschatologickou dobou, která končí apokalyptickými událostmi.

<sup>34</sup> H. W. BENER, *Die Apostelgeschichte*, NTD 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1947, s. 20.

<sup>35</sup> Srov. M. ZERWICK, *Graecitas Biblica*, Romae: Pontificio Istituto Biblico, 1966, § 80.

<sup>36</sup> HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 181.

<sup>37</sup> ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 82–83. Někteří exegeté se naproti tomu domnívají, že vyjádření πάντων σάρκα v Sk 2,17 se netýká všech lidí, nýbrž se vztahuje na každého Izraelitu (takto PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 119; JERVELL, *Die Apostelgeschichte*, s. 143).



11,5; 12,7–10); Pavel (9,3–6; 22,6–8; 26,13–18; 16,9; 18,9–10; 22,17–21; 23,11; 27,23–24). V citaci Jl 3 v 2,18 si můžeme všimnout dvou redakčních úprav: 1. Připojením přivlastňovacího zájmena μου k výrazům „služebníci“ a „služebnice“ je jim dán náboženský charakter, tj. jsou chápáni ve smyslu: služebníci a služebnice Boží.<sup>38</sup> Nejedná se však o členy lidu Izraele, nýbrž o členy křesťanské komunity.<sup>39</sup> 2. Zatímco v první části proroctví Jl 3,1–2 (2,17–18) dvakrát objevující se vyjádření ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου tvoří inkluzi, autor Sk zopakováním formulace προφητεύσουσιν „budou prorokovat“ dává najevo, čím se citované verše Jl 3,1–2 hodí k události letnic a podobným dějům v prvotní církvi (srov. 19,6; 21,9).

V druhé části citátu řeckého textu Jl 3,3–5a (2,18–21) autor Sk připojuje do textu doplnění αἶνω, σημεῖα a κάτω. Tyto dodatky neslouží pouze k lepšímu objasnění sděleného, tj. znamení nastávají všude a jsou nepřehlédnutelná, nýbrž pomocí nich jsou zřetelně postaveny proti sobě „divy nahoře na nebi“ a „znamení dole na zemi“ a je upozorněno na jejich odlišnost. Takto je docíleno, že rovněž popsane děje v této části citátu došly svého naplnění v události letnic. Zdá se, že autor Sk „divy nahoře na nebi“ dal do souvislosti s příchodem Ducha svatého z nebe (2,33), který je doprovázen „hukotem“ (2,2) a „znamení dole na zemi“ vztáhl na „jazyky jako z ohně“ (2,3) a „mluvení cizími jazyky“ (2,4) způsobené Duchem svatým.<sup>40</sup> Znamení dole na zemi lze rovněž klást do spojitosti s Ježíšovou zázračnou činností, o které je řeč v bezprostředním kontextu (2,22) a s „divy a znameními“, které se daly skrze apoštoly (2,43; srov. také 4,30; 5,12; 6,8; 14,3; 15,12). Veškeré toto dění je Bohem chtěné a nastává působením Ducha svatého.<sup>41</sup> Proroctví v Jl 3 se však též vztahuje k apokalyptické budoucnosti, jak je patrné z formulace „krev a oheň a kouřový opar“ (2,19b) a z uvedených znamení na slunci a měsíci, dříve než přijde „den Páně“ (2,20).<sup>42</sup> Skutečnost, že autor rovněž tuto část proroctví cituje, dává najevo, že událost letnic souvisí s „dnem Páně“. Letnicemi začíná období „posledních dnů“ (2,17), kterým je období círk-

<sup>38</sup> Srov. STÄHLIN, *Die Apostelgeschichte*, s. 42–43.

<sup>39</sup> ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 53; PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 120.

<sup>40</sup> Srov. F. MUSSNER, „In den letzten Tagen“ (Apg 2,17a), *BZ NF* 5 (1961): 264, pozn. 4; W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 83.

<sup>41</sup> A. WEISER, *Die Apostelgeschichte*, s. 59; srov. též A. WEISER, „Die Pfingstpredigt des Lukas“ *BiLe* 14 (1973): 3.

<sup>42</sup> Kosmické změny „slunce se obrátí v temnotu a měsíc v krev“ (Sk 2,20a) jsou bezprostředními předzvěstmi příchodu Syna člověka v roli soudce (Lk 21,25–27), jak sám Ježíš ohlásil v eschatologické řeči (Lk 21,8–36).

ve a jehož *terminus ad quem* je „den Páně“, tj. paruzie Ježíše Krista (srov. Sk 1,11; 3,20; 17,31). Předzvěsti bezprostředně předcházející den Páně jej představují jako den soudu. Pomocí označení „veliký a slavný“ (takto Septuaginta, zatímco v hebrejském textu „veliký a hrozný“) je upozorněno, že tento soudný „den Páně“, kdy bude dobré odměněno a zlé potrestáno (srov. Lk 17,24; 21,34; Sk 10,42; 17,31; Řím 10,9–10; 2 Tím 4,1), bude nepřehlédnutelný, že nebude možné se ho vyvarovat či před ním uniknout a že je nezbytné být na něj dobře připraven.

Co je zapotřebí pro tuto přípravu, vyjadřují slova Jl 3,5a. Jménem Páně je v 2,21 na rozdíl od starozákonního textu míněn Bůh zjevený v osobě Ježíše.<sup>43</sup> Tuto skutečnost dosvědčuje kontext řeči, kde je výraz κύριος použit pro Ježíše (1,6.21; 3,6.16; 4,7.10.12.17.18.30; 5,28.34.40.41). Spása jako důsledek vzývání „jména Pána“ se objevuje znovu v Sk v souvislosti se vzkříšeným Kristem (4,10–12; 22,16). Vzývat jméno Pána znamená především se k němu obrátit, důvěřovat mu, přiznat se k němu, vyznat ho (srov. Řím 10,9–13).<sup>44</sup> Citace Jl 3 takto připravuje provolání vzkříšeného Krista jako Pána a Mesiáše (2,36) a rovněž výzvu k pokání a přijetí křtu (2,38). Tím, že autor Sk starozákonní citaci přerušuje v Jl 3,5a a pak se k Jl 3,5b vrací v závěru verše 2,39, dává najevo, že chce zdůraznit univerzalizmus spásy: nabídka spásy nepatří pouze Izraeli, nýbrž rovněž „všem, kdo jsou daleko“ (2,39). Spása je nabídnuta všem lidem (2,17; srov. Lk 3,6: citát Iz 40,5): každý lidský tvor smí vzývat jméno Páně, aby došel spásy. Takto je podtržen účinek události Krista v první kerygmatické řeči v Sk. Citát Jl 3 je tedy pevně spjat s celou Petrovou řečí a rovněž je úzce spojen s událostí letnic.

## 2.2 Kérygma o Ježíši a odůvodnění Písma (2,22–36)

Ústřední část Petrovy řeči je uvedena novým oslovením a vybídnutím k naslouchání (2,22a). Nová výzva k naslouchání upozorňuje na důležitost a závažnost toho, co bude právě sděleno. Zatímco Petr v 2,14 oslovil své posluchače pomocí všeobecného etnického označení ἄνθρωποι, nyní při jejich oslovení používá významný posvátný titul ἑνδοξος

<sup>43</sup> PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 120; J. JERVELL, *Die Apostelgeschichte*, s. 144.

<sup>44</sup> Slovní obrat „ti, kteří vzývají jméno Páně“ je jedním z nejstarších sebeoznačení křesťanů (Sk 9,14.21; 22,16; Řím 10,9–13; 1 Kor 1,2).

Ἰσραηλῖται, kterým odkazuje na jejich příslušnost k Bohem vyvolenému lidu a takto zdůrazňuje jejich přednostní náboženské postavení jako příjemce Božích zaslíbení a zároveň poukazuje na zodpovědnost, která z něho vyplývá. První část řeči (2,14–21) se týkala dění o letnicích, druhá část je naproti tomu zaměřena na poselství o Ježíši Kristu (2,22–36).<sup>45</sup> Prostřednictvím zdařile umělecky utvořené dlouhé větné formulace<sup>46</sup> je vyjádřeno poselství o Ježíšově pozemském životě, jeho smrti a jeho vzkříšení.<sup>47</sup> Hlavní větu kérygmatu tvoří výpověď o Ježíši Nazaretském (2,22), kterého „jste přibili na kříž a zabili“ (2,23), kterého ale „Bůh vzkřísil“ (2,24). Autor Sk zde přebírá prastaré kérygmatické schéma, ve kterém lidské jednání vůči Kristu (zabití) se nachází v protikladu k jednání Boha, který ho vzkřísil z mrtvých.<sup>48</sup> Ježíš je takto představen jako společný předmět jednání Boha a Izraele. V popředí pozornosti není to, co on sám vykonal, nýbrž to, co mu bylo učiněno a co se s ním stalo. Vše je zaměřeno na Ježíšovu osobu, jak je patrné z emfatické pozice jeho jména na začátku tohoto christologického kérygmatu (2,22).<sup>49</sup> Toto jméno je pak anaforicky zopakováno výrazem τοῦτου (2,23) a vztažným zájmenem οὗ (2,24).

Petrova slova se soustředí na Ježíše jako na lidskou bytost, jak je zřejmé z dvojího označení jeho osoby: Ναζωραῖος a ἀνὴρ „muž“ (srov. Lk 24,19; Sk 17,31). Pojmenování Ναζωραῖος je pro Lk (stejně jako pro Mt) synonymem k Ναζαρηνός (Mk 1,24; 10,47; 14,67; 16,6; Lk 4,34; 24,19) a činí narážku na původ z Nazareta.<sup>50</sup> Jelikož se verše 2,22–23 omezují pouze na objasnění viditelné Ježíšovy cesty pro Izrael, chybí zde výpovědi o Ježíšově původu a o počátku jeho pozemské existence, která je spjata s Božím působením.<sup>51</sup> O Ježíšovi je předně řečeno, že konal „mocné činy,

<sup>45</sup> CONZELMANN, *Die Apostelgeschichte*, s. 29 uvádí, že christologické kérygma tvoří čtyři prvky: jméno–působení–smrt–vzkříšení.

<sup>46</sup> WEISER, *Die Apostelgeschichte*, s. 59: „kunstvoll gebauter Satz“.

<sup>47</sup> J. KÜRZINGER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, GSL.NT 5,1, Düsseldorf: Patmos, 1963, s. 61: „In den dicht gefüllten Versen 22–24 begegnet man der gedrängten Aussage dessen, was in ausführlicher Darstellung in den vier Evangelien steht.“ (Kurzíva v originále.)

<sup>48</sup> Protikladné schéma „vy jste ho zabili“ – „Bůh ho vzkřísil“ se často objevuje v řečech v Sk adresovaných Izraeli (Sk 3,13–15; 4,10; 5,30–31; 10,39–40; 13,27–30; srov. 7,52–56).

<sup>49</sup> C. K. BARRETT, *A Critical and Exegetical Commentary on the Acts of the Apostles*, sv. 1, ICC, Edinburgh: T. & T. Clark, 1998, s. 140: „Christian preaching begins with the name of Jesus.“

<sup>50</sup> Srov. dále H. KUHLI, „Ναζαρηνός, Ναζωραῖος,“ in *EWNT* 2 (1981), sl. 1117–1121.

<sup>51</sup> J. ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 56.

divy a znamení“.<sup>52</sup> Toto trojí pojmenování Ježíšových činů naznačuje, že se jednalo o zázraky všeho druhu,<sup>53</sup> a zároveň poukazuje na jejich božskou plnost.<sup>54</sup> Zázraky, které jsou typické pro Ježíšovu veřejnou činnost, zjevují jeho identitu. Ježíš ale není představen v aktivní roli, nýbrž je to Bůh, který skrze něho činil divy, jak to odpovídá židovskému chápání.<sup>55</sup> Ježíš byl potvrzen (ἀποδεδειγμένον) od Boha a účinky tohoto potvrzení trvají až do přítomnosti.<sup>56</sup> Autor Sk zde používá předložku ὑπό místo běžnější ὑπὸ, aby tak vyjádřil „činitele“ se slovesem v pasivu.<sup>57</sup> Vyjádření ἐποίησεν δι' αὐτοῦ ὁ θεός podtrhuje, že Ježíšovy zázraky jsou dílem Božím. Zdůraznění aktivní role Boha upozorňuje na tendenci, která je charakteristická pro celou řeč a která je příznačná pro teologii Sk. Bůh je stále jednajícím: v Ježíšově životě (2,22), v jeho smrti (2,23), v jeho vzkříšení (2,24.32), v jeho vyvýšení (2,33.36) a při vylití Ducha skrze Ježíše (2,33). Ježíš je Božím prostředníkem a nástrojem.

O Ježíšových zázracích posluchači Petrova kázání vědí. Neděly se pokoutně (26,26), nýbrž uprostřed Izraele (2,22). Na skutečnost, že Ježíš působil veřejně, Lk opětovně poukázal ve svém evangeliu (4,42; 5,17; 6,17–19; 7,16–17; 8,37; 24,18). Stejně jako v Lk, rovněž v Sk se předpokládá, že Ježíšův život byl obecně známý Božímu lidu (srov. Sk 10,37–38).<sup>58</sup>

Třebaže byl Ježíš potvrzen Bohem a prokázal se zázračnou činností jako nositel Boží moci, nechali ho židovští představitelé zabít přibitím na kříž pomocí „bezbožníků“ (ἄνομοι), tj. pohanů,<sup>59</sup> jak je patrné z vyjádření διὰ χειρός.<sup>60</sup> Pohané byli tedy pouze nástrojem. Zaznívá zde velmi závažné obvinění: židé zabili svého Mesiáše pomocí bezbožných pohanů. Co

<sup>52</sup> Výraz δυνάμεις „mocné činy“ je běžně používán k označení zázraků v evangeliích (Lk 10,13; 19,37). Vyjádření τέρατα καὶ σημεῖα „divy a znamení“ pochází ze Septuaginty, kde často popisuje Boží mocné činy ve prospěch Izraele (např. Ex 7,3; Dt 4,34; 28,46; 29,2; 34,11; Žl 135,9; Iz 8,18) a autor Sk ho opětovně používá (Sk 2,43; 4,30; 5,12; 6,8; 7,36; 14,3; 15,12).

<sup>53</sup> E. HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 182.

<sup>54</sup> W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 84.

<sup>55</sup> E. HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 182, pozn. 6.

<sup>56</sup> MARGUERAT, *Les Actes des apôtres (1–12)*, s. 90.

<sup>57</sup> FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 254.

<sup>58</sup> Je hodné pozornosti, že Sk 2,22 společně se Sk 10,37–38 jsou jedinými místy v řečech Sk, které se zmiňují o Ježíšově veřejné činnosti před pašijovými událostmi.

<sup>59</sup> Bezbožník (ἄνομος) je označením v židovských spisech pro pohany. Srov. W. GUTBROD, „νόμος κτλ.“ in *ThWNT* 4 (1942), s. 1079.

<sup>60</sup> Vyjádření διὰ χειρός „rukama“ je metafora, která se vyskytuje jak v Septuagintě, tak i v profánní řečtině a která vyjadřuje prostřednictví/zprostředkování.

se Ježíšovi přihodilo, nenastalo náhodou, nýbrž to bylo již předem Bohem stanoveno.<sup>61</sup> Ježíšova smrt na kříži se uskutečnila podle schváleného „plánu“ a „předzvěděni“ Boha.<sup>62</sup> Bůh ho sám vydal.<sup>63</sup> Takovéto představení Ježíšovy smrti odpovídá lukášovskému líčení pašijových událostí, kde je opětovně zdůrazněna nezbytnost (δεῖ) Ježíšovy smrti podle Božího plánu spásy (Lk 9,22; 17,25; 22,37; 24,26.44; Sk 17,3) a kde je též poukázáno na účastenství pohanů na Ježíšově usmrcení (srov. Lk 23,25; Sk 13,28–29), které však nezavazuje židy hlavní zodpovědnosti (srov. Sk 3,14–15; 4,10; 5,30; 7,52; 10,39; 13,27–29). Pozornost zaslouží, že ve výpovědi o Ježíšově smrti není učiněn odkaz na její spásný charakter, nýbrž je pouze poukázáno, jak byla možná. Ona byla Bohem chtěná a zároveň od lidí zaviněná. Ježíšova smrt je představena jednak jako uskutečnění věčného Božího záměru a jednak jako hrůzný lidský čin.

Vůči výpovědi o Bohem chtěné a lidmi zaviněné Ježíšově smrti je postavena výpověď o Ježíšově vzkříšení ὁὐ ὁ θεὸς ἀνέστησεν (2,24a), která je vyjádřena vedlejší vztaznou větou v kerygmatickém stylu (srov. 3,15; 4,10; 5,30; 10,38–39; 13,31).<sup>64</sup> Jedná se o stěžejní tvrzení křesťanského kerygmatu a zároveň ústřední Petrovo prohlášení v řeči. Zatímco v souvislosti s Ježíšovým usmrcením je Bůh uveden jako nepřímo jednající, při události Ježíšova vzkříšení jedná přímo. Vzkříšení není popsáno jako Ježíšův výkon, nýbrž jako výsledek Božího mocného činu. Teocentrické představení vzkříšení je typické lukášovské (srov. Sk 2,32; 3,26; 13,33.34; 17,31), nicméně se shoduje s nejstaršími formulacemi kerygmatu (Flp 2,11; Řím 10,9; Gal 1,1; Mk 16,6).<sup>65</sup> Ježíšovo vzkříšení, jehož původcem je Bůh, je objasněno pomocí textu z Žl 17,5 LXX jako zbavení ὁδῖνες θανάτου „bolestí smrti“ (hebrejský text v Žl 18,5 naproti tomu hovoří o קְבָרִי-מָוֶת „poutech smrti“). Z kontextu vychází najevo, že smrt je zde představena jako (osobní) moc, která nebyla schopna Ježíše „zadržet“. Důvodem je Boží jednání. Smrt nemohla zvítězit, protože Bůh zasáhl. Vyjádřením οὐκ ἦν δυνατὸν je naznačeno, že přemožení moci smrti je třeba chápat jako pevně stanovené v Božím plánu<sup>66</sup> a znamení Boží věrnosti vůči svému

<sup>61</sup> Sloveso ὁρίζω zdůrazňuje řídicí činnost Boží v hlavních a rozhodujících okamžicích zvláště v souvislosti s budoucností (srov. Sk 10,42; 17,26.31).

<sup>62</sup> Slovo πρόγνωσις je použito v Novém zákoně už jen v 1 Petr 1,2, znovu však v souvislosti s Bohem.

<sup>63</sup> Výraz ἐκδοτον „vydaný“ v Sk 2,23 je *hapax legomen* v Novém zákoně.

<sup>64</sup> H. CONZELMANN, *Die Apostelgeschichte*, s. 29.

<sup>65</sup> J. ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 56.

<sup>66</sup> FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 256.

rozhodnutí.<sup>67</sup> Jako důkaz Božího rozhodnutí je uveden citát Písma Žl 15,8–11b LXX.

Zatímco první citát Písma Jl 3 v Petrově kázání sloužil k interpretaci dění o letnicích jako eschatologického dění, druhý citát Žl 15,8–11 LXX zastává funkci odůvodnění Ježíšova vzkříšení. Tento citát poskytuje důklad, že Ježíšovo vzkříšení bylo pevně zakotveno v Božím plánu. Žalm 15(16), za jehož autora je pokládán David, je chvalozpěv zbožného, který důvěřuje Bohu. Žalmista neočekává, že bude ušetřen nutnosti zemřít nebo že po smrti vstane z mrtvých, nýbrž spoléhá na Boží ochranu v nebezpečí ohrožujícím život. V Petrově kázání dostává žalm nový význam: stává se prorockou (2,30) předpovědí o zmrtvýchvstání Mesiáše (2,31) a tak příslibem Ježíšova vzkříšení. Verše Žl 15,8–9 LXX jsou v 2,25–26 vztaženy na Ježíšův pozemský život včetně jeho smrti. Takto je poukázáno na Ježíšovu trvalou sounáležitost s Bohem (srov. Sk 10,38), která nezakusila újmy rovněž v okamžiku smrti (srov. Lk 23,46 na rozdíl od Mk 15,34). Skutečnost, že po Ježíšově smrti bude jeho tělo přebývat v naději, má základ v pevném přesvědčení, že Bůh svého Mesiáše nevydá napospas smrti ve shodě se svým plánem spásy (srov. Lk 9,22; 18,33). Ježíšova „duše“ nebyla vydána všanc podsvětí a jeho „tělo“ nezakusilo porušení. Problematická je zde interpretace vyjádření εἰς ᾗδην v Sk 2,27a (Žl 15,10 LXX). Nabízí se chápání výrazu ᾗδης „podsvětí“ (hebrejsky 𐤁𐤍𐤔) v jeho základním – prostorovém významu. Autor Sk by v tomto případě pohlížel na říši mrtvých jako na místo přebývání (srov. Lk 10,15; 16,23). Vyvstává však otázka, zda duše zemřelého Ježíše byla „v podsvětí“, nebo ne? Někteří exegeté se domnívají, že autor Sk interpretuje Sk 2,27a ve shodě s představou v 1 Petr 3,19–20; 4,6: Ježíš byl v podsvětí, ale pouze krátký čas. Ne později než po třech dnech je opustil, protože podle tehdejšího chápání pak začal rozklad těla, před kterým byl uchráněn (2,27b). Takovýto pohled se shoduje s nejstarší tradicí (1 Kor 15,4) a rovněž odpovídá Lukášovu chápání Ježíšova vzkříšení „třetího dne“ (Lk 9,22; 18,33; 24,7). Naproti tomu jiní badatelé zastávají názor, že Ježíšova duše v „podsvětí“ vůbec nebyla a že byla před ním uchráněna.<sup>68</sup> Činí se zde odkaz na Ježíšovu sounáležitost s Bohem v okamžiku smrti (Lk 23,46) a na verš Lk 23,43, kde se předpokládá, že duše spravedlivých okamžitě po smrti se ocitají v ráji. Zdá se, že autor Sk nutně nemusí na výraz ᾗδης pohlížet prostorově, nýbrž může jej chápat též obrazně jako ztělesnění moci smrti

<sup>67</sup> PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 121–122.

<sup>68</sup> SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 273; ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 86–87.

ve smyslu Sk 2,24,<sup>69</sup> popř. smrti jako takové.<sup>70</sup> V každém případě se formulace v Sk 2,27 snaží zdůraznit, že Bůh nedopustil, aby Ježíšovo „tělo“ zakusilo διαφθορά „porušení“ (tj. Ježíš byl uchráněn před rozkladem svého těla) a slouží tak k dosvědčení Ježíšova tělesného vzkříšení.<sup>71</sup>

Sk 2,28 obsahují závěr citátu Žl 15,11. Vyjádření αἱ ὁδοὶ ζωῆς, „cesty života“, není možné pouze dávat do souvislosti s Ježíšovým způsobem života (srov. 2,25b), který představil pro Boha důvod pro jeho vzkříšení, tj. spojovat je s cestou, která vedla ze smrti do života,<sup>72</sup> nýbrž zahrnuje rovněž soteriologický význam události vzkříšení, tj. vztahuje se k cestám k životu, které Ježíš, ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, „Původce života“ (3,15), svým u Boha otevřel.<sup>73</sup> Pokud jde o formulaci πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου, lze ji chápat jako odkaz na završení života vzkříšeného Ježíše v Otcově slávě.

Konec citátu Žl 15(16) a přechod k novému úseku řeči je opět označen pomocí nového oslovení posluchačů. Oslovení ἄνδρες ἁδελφοί,<sup>74</sup> které je výrazem sounáležitosti se společenstvím Izraele, má důvěrnější charakter ve srovnání s předchozími (2,14.22). Argumentace vycházející z citátu se snaží podtrhnout, že žalmista nemohl mít nic jiného na mysli než Ježíšovo vzkříšení. Skutečnost, že David je označen čestným titulem patriarcha, jenž je zpravidla vyhrazen Abrahámovi (Žid 7,4), Izákovi, Jakubovi a jeho dvanácti synům (srov. Sk 7,8–9), je dána patrně tím, že je na něj pohlíženo jako na praotce rodiny Mesiáše (srov. Sk 2,30). V tomto smyslu je on rovněž v 4,24 od prvotní církve označen jako „náš otec“ (Mk 11,10). Pomocí výpovědi o Davidovi v 2,29b dává Petr najevo, že text Žl 15(16),10 se nevztahuje k němu, nýbrž na někoho jiného. Důkazem je Davidův hrob v Jeruzalémě, který posluchači Petrova kázání znají.<sup>75</sup>

<sup>69</sup> ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 57.

<sup>70</sup> CONZELMANN, *Die Apostelgeschichte*, s. 29; BÖCHER, „ἄδης,“ in EWNT 1 (1980), sl. 73.

<sup>71</sup> ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte*, s. 142.

<sup>72</sup> HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 184;

<sup>73</sup> SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 273–274.

<sup>74</sup> Titulování ἄνδρες ἁδελφοί se v Novém zákoně vyskytuje pouze v Sk a převážně je použito v řeči mezi židy (1,16; 2,29.37; 7,2; 13,15.26.38; 21,1; 23,1.6; 28,17; mezi křesťany: 15,7.13).

<sup>75</sup> Podle 1 Král 2,10 by David pohřben v „městě Davidově“, obvykle ztotožňovaném se Sionem, jihovýchodním pahorkem Jeruzaléma, který se nacházel jižně od chrámu (2 Sam 5,7.9; 6,10.12.16; 2 Král 9,28; 12,22; 1 Kron 11,5.7). Davidův hrob je zmíněn v Neh 3,15–16. Tento hrob byl znesvěcen veleknězem Hyrkánem během obléhání Jeruzaléma Antiochem IV. (JOSEPHUS FLAVIUS, *Ant.* 7,392–394; 13,249; *Bell.* 1, 61) a byl zbořen během Bar-Kochbova povstání (132–135 po Kr.).



Po uvedení argumentace s negativním charakterem, kdy citát žalmu se nemůže vztahovat k Davidovi, který zemřel, Petr předkládá argumentaci s pozitivním rázem. Davida představuje jako proroka (srov. Sk 1,16; Mk 12,36; Žid 11,32)<sup>76</sup> obdarovaného „vědění“ Božího příslibu učiněného pod přísahou, který mluvil s pohledem upřeným do budoucnosti o svém potomkovi, a sice o budoucím mesiánském vladaři. Je zde učiněn odkaz na proroctví Nátana králi Davidovi (2 Sam 7,12n; Žl 89,4–5), jak se zdá, podle znění Žl 131,11 LXX, jelikož závaznost Božího příslibu je zde vyjádřena zostřeným způsobem jako odpřísáhnutá přísaha a v jeho bezprostředním kontextu je řeč o Hospodinově „pomazaném“, tj. Kristu (Žl 131,10 LXX). David tudíž jako prorok, vědom si Božího přísežného slibu, mluvil v žalmu 15(16),10 s pohledem zaměřeným do budoucnosti o vzkříšení Krista, který „nebyl ponechán v podsvětí a jeho tělo nespátřilo porušení“ (2,31b). Tím, že Bůh Ježíše vzkřísil, dostal svému přísežnému příslibu a prokázal svoji věrnost.

Po předložení důkazu z Písma pro Ježíšovo vzkříšení Petr znovu provolává statut vzkříšeného Ježíše jako výsledek Boží činnosti (2,32a) a zdůrazňuje roli apoštolů jako svědků (2,32b). Jejich svědectví nespočívá pouze v dosvědčování skutečnosti Ježíšova vzkříšení na základě osobní zkušenosti s ním, který se jim zjevoval a který jim poskytl mnoho důkazů, že žije (srov. 1,3), nýbrž rovněž zahrnuje interpretaci Ježíšova vzkříšení, jež je chápáno jako uskutečnění Bohem v Písmu příslibného spásného činu. Pro autora Sk zastává funkce svědků důležitý význam. Vydávání svědectví je ústřední úkol, který byl přidělen apoštolům od vzkříšeného Ježíše (1,8) a který má charakterizovat jejich činnost (1,22; 4,33). Myšlenka o vydávání svědectví apoštolů se objevuje téměř ve všech misijních řečech v Sk (2,32; 3,15; 5,32; 10,39.41; 13,31). Hodnověrnost křesťanského poselství a oprávněnost církve je dána tím, že se může odvolat na svědky počáteční doby.<sup>77</sup>

Verše 2,33–36 tvoří další fázi argumentace, kde se objasňuje, že Kristus, který byl vyvýšen na pravici Boží, přijal od Otce Ducha svatého, aby ho předal učedníkům. Vyvýšení znamená nepochybně pro autora Lk/Sk

<sup>76</sup> David není nikdy nazván jako prorok v Starém zákoně, a je toho velmi málo v příběhu o Davidovi, co by mohlo činit odkaz na takovýto titul. Prorocký úřad je nicméně připisován Davidovi v kumránských textech (11 Q Ps<sup>a</sup> 27,2–11). Rovněž Josephus Flavius se zmiňuje o Davidově prorocké úloze (*Ant.* 6,166). Srov. dále J. FITZMYER, „David, ‚being therefore a Prophet...‘ (Acts 2:30),“ *CBQ* 34 (1972): 332–339.

<sup>77</sup> ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 58.

vzetí do nebe, které ve svém líčení odděluje od vlastního vzkříšení (Lk 24; Sk 1). Vzkříšení a vyvýšení/vzetí do nebe jsou zřetelně od sebe odlišeny a představeny jako činy Božího jednání. Kérygmatická výpověď o vyvýšení a vylití Ducha je následována důkazem z Písma (2,34–35). Jedná se opět o předem poskytnutý výklad Písma, jak je patrné nejen z odvolávky na Davida a z použitých výrazových prostředků, ale též ze způsobu použití Písma, jenž není příznačný pro autora Sk.<sup>78</sup> Závěr christologicko-kérygmatické části tvoří shrnující teze v 2,36, ve které se objevují dva christologické tituly „Kristus“ a „Pán“, jež vyplývají z dvou důkazů z Písma (2,31.34).

Formulaci τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ θεοῦ ὑψωθείς (2,33) by bylo sice možné chápat instrumentálně „vyvýšen pravicí Boží“,<sup>79</sup> avšak s ohledem na Sk 5,31 je vhodnější dát přednost místnímu významu „vyvýšen na pravici Boží“. <sup>80</sup> „Pravice“ je podle biblického chápání čestné místo. Petr tedy prohlašuje, že vzkříšený Kristus má privilegovaný statut na pravici Boží, kam byl vyvýšen samotným Bohem. Ježíš tak vyvýšením obdržel podíl na Boží vládě.<sup>81</sup> Petr se nezmiňuje o „nanebevstoupení“, nýbrž uchovává původnější způsob vyjádření Ježíšova přechodu do Otcovy přítomnosti jako „vyvýšení“ (srov. 1 Tim 3,16; Řím 1,4).<sup>82</sup> Jelikož má Ježíš nyní podíl na Boží vládě, může vylít Ducha, kterého přijal od Otce. Vyjádření λαβὼν παρὰ τοῦ πατρὸς<sup>83</sup> může působit zvláště, jelikož Duch svatý sestoupil na Ježíše během jeho působení podle svědectví Lk 3,21–22; 4,1.4.14.18. Zájmem autora Lk/Sk je však ukázat vzkříšeného Krista jako podřízeného Otci. Ježíš je nyní zprostředkovatelem Ducha, jehož původcem je Bůh (Sk 5,32; 15,8). Tím, že je Bůh označen jako otec, je poukázáno na skutečnost, že vyvýšený Ježíš je Božím Synem. Zmínkou o vylití Ducha se vrací řeč ke svému výchozímu bodu, k dění letnic (2,14–15). Sloveso ἐκχέω „vylít“ v 2,33 odpovídá zaslíbení proroka Joela (2,17.18) a charakterizuje zakoušené jako událost naplnění. Zázračné dění o letnicích je účinkem Ducha, kterého vylil Bohem vzkříšený a vyvýšený Ježíš. Výpověď o „vi-

<sup>78</sup> ZMIJEWSKI, *Die Apostelgeschichte*, s. 145.

<sup>79</sup> Takto např. STAHLIN, *Die Apostelgeschichte*, s. 49; MARGUERAT, *Les Actes des apôtres* (1–12), s. 93.

<sup>80</sup> Takto např. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 275; PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 124.

<sup>81</sup> ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 59.

<sup>82</sup> FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 259.

<sup>83</sup> Bůh je rovněž v Lk 24,49 a Sk 1,4 uveden jako ὁ πατήρ v souvislosti s zaslíbením Ducha.

dění a slyšení“ v přítomném čase neznamena, že posluchači Petrovy řeči ještě vnímají extatické mluvení jazyky,<sup>84</sup> nýbrž poukazuje na jejich očitě svvědectví (srov. Lk 7,22; 10,23–24; Sk 8,6; 28,26–27).<sup>85</sup>

Vyvýšení Ježíše je nyní odůvodněno (srov. důvodové γάρ) v Sk 2,34 citací Písma pomocí negativní argumentace textu Žl 109(110),1. Jedná se o nejčastěji v Novém zákoně citované (popř. učiněná narážka) místo z žalmů (Mk 12,35–37 par.; Sk 5,31; 7,55–56; Řím 8,34; 1 Kor 15,25; Ef 1,20; Kol 3,1; Žid 1,3.13; 8,1; 10,12–13; 12,2; 1 Petr 3,22; Zj 5,1.7) k dokazování Ježíšova vyvýšení k Bohu.<sup>86</sup> Davidovi připisovaný žalm 109(110) je královským žalmem, který vypovídá o intronizaci krále z jeho dynastie, který je vybidnut Hospodinem zasednout na trůn a zaujmout čestné místo vedle Boha. Jelikož David „nevystoupil do nebe“ (Sk 2,34a), jak dosvědčuje jeho hrob (srov. Sk 2,29), slova Žl 109(110),1 se nemohou vztahovat na něj, nýbrž lze je dát pouze do souvislosti s Mesiášem, o kterém měl znalost z Božího přísežného slibu (Sk 2,30). Výpověď o vítězství nad „nepřáteli“ v Sk 2,35, kterou by bylo možné vztáhnout na přemožení těch, kteří chtěli zničit usmrcením Ježíše, jenž byl obsáhle potvrzen Bohem (Sk 2,22–23),<sup>87</sup> znázorňuje vítězné postavení Krista, které je zvěstováno v Sk 2,36.<sup>88</sup>

Kérygma o Ježíšovi s argumentací Písma je završeno slavnostním prohlášením s autoritativním charakterem v 2,36. Výpověď o tom, že Bůh Ježíše učinil Pánem a Mesiášem, může mít původ ve staré helénisticko-židokřesťanské tradici.<sup>89</sup> Lukáš ji stěží sám utvořil,<sup>90</sup> jelikož pro něj byl Ježíš již během svého pozemského působení Mesiáš a Pán (Lk 2,11; 4,18). V 2,36 jsou ještě jednou posluchači osloveni, tentokrát nepřímým způsobem v 3. osobě pomocí obratu οἶκος Ἰσραὴλ „dům Izraele“, který je ozvěnou starozákonního označení v Septuagintě (srov. např. Lv 10,6; Nm 20,29; 1 Sam 7,2.3) a se kterým se setkáváme rovněž v Novém zákoně (Mt 10,6; 15,24; Sk 7,42; Žid 8,8.10), kde je použit k zdůraznění výlučnosti Izraele jako příjemce spásného Božího jednání. Oni mají „s jistotou vě-

<sup>84</sup> Takto HAENCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 185.

<sup>85</sup> Srov. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 275, pozn. 116.

<sup>86</sup> PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 124 označuje citaci Žl 110,1 jako „locus classicus der Erhöhungschristologie“.

<sup>87</sup> Srov. G. ROSSÉ, *Atti degli Apostoli: Commento esegetico e teologico*, Roma: Città Nuova, 1998, s. 156; ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 89.

<sup>88</sup> FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 259.

<sup>89</sup> ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 60.

<sup>90</sup> Lukášovský původ zastává např. SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 276.

dět“, že Pánem a Mesiášem ustanovil Bůh právě toho Ježíše, kterého oni ukřižovali. „Jistota“ sděleného se opírá o svědectví Písma (2,17–21.25–28.29–31.34–35), osobní svědectví apoštolů (2,14b.32) a vlastní zkušenost posluchačů (2,23.29.33).

Obsahem slavnostně sděleného je výpověď o Božím jednání vzhledem k Ježíšovi. Bůh ho ἐποίησεν „učinil“, tj. ustanovil „Pánem“, o kterém David hovoří v Žl 109,1 LXX, a „Mesiášem“, kterého předpovídá Žl 131,10 LXX.<sup>91</sup> Toto Boží jednání je nutno chápat jako stvořitelský Boží čin vůči Ježíšovi zvláště v souvislosti s jeho vzkříšením a vyvýšením.<sup>92</sup> První christologický titul κύριος „Pán“ vyjadřuje, že Ježíš ve svém stavu vzkříšeného je roven Hospodinu Starého zákona. Druhý titul χριστός „Mesiáš“ dává najevo, že Bůh učinil Ježíše v jeho stavu Vzkříšeného pomazaným zmocněncem, aby přinesl pomoc a vysvobození lidu Izraele, který očekával příchod Mesiáše. Do protikladu vůči Božímu jednání k Ježíšově osobě je podobně jako v 2,22–23 postaveno jednání oslovených. Takto je zdůrazněna výtku, která je jim adresovaná: Ten, kterého ukřižovali, je ten, kterého Bůh vzkřísil z mrtvých a kterého ustanovil za Mesiáše a Pána. Skutečnost, že zmínka o ukřižování je na rozdíl od 2,23–24 uvedena až po Božím z časového hlediska následném jednání, podtrhuje vinu přítomných posluchačů kázání a takto připravuje výzvu k obrácení v 2,38.<sup>93</sup>

### 2.3 Výzva k obrácení a přijetí křtu (2,37–41)

Podle líčení autora Sk kázání vyvolává ohromení a je přerušeno dotazem posluchačů. Přerušeni řeči v místě, kdy dosahuje svého vrcholu, je stylový prostředek antického dějepisce.<sup>94</sup> V Sk se s ním setkáváme často (např. 4,1; 10,44; 17,32; 22,22; 26,24). Zmínka o tom, že posluchači byli kázáním zasaženi v srdci,<sup>95</sup> dává najevo, že dospěli k poznání své viny. Toto poznání je vede k touze po změně života, jak je zřejmé z jejich otázky: „Co máme dělat?“ Dotazují se podobně, jak to učinili posluchači kázání

<sup>91</sup> Rovněž v Lk 2,11 se nachází oba dva tituly κύριος a χριστός.

<sup>92</sup> PESCH, *Die Apostelgeschichte* (Apg 1–12), s. 128.

<sup>93</sup> SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 277.

<sup>94</sup> Např. XENOFON, *Hellenika* 6, 5,37. Srov. W. ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 89.

<sup>95</sup> Sloveso κατανόσσομαι v Sk 2,37 je *hapax legomen* v Novém zákoně. Zřídka se vyskytuje rovněž v Septuagintě, kde je použito ve stejném významu v Gn 34,7 a Žl 108,16.

Jana Křtitele (Lk 3,10.12.14). Lze si všimnout, že Petrova odpověď je však velmi odlišná od odpovědi Jana Křtitele. Petr nevybízí k novému etickému jednání, nýbrž ve shodě se základní christologickou linií celého kázání k přisvojení si dění s Kristem.<sup>96</sup> Otázka s důvěrným oslovením „bratři“ (srov. Sk 2,29) je adresována Petrovi a ostatním apoštolům. Petr zde tedy nevystupuje soukromě, nýbrž je představen jako mluvčí apoštolů (srov. též Sk 2,32).

Petrova odpověď na vznesenou otázku obsahuje výzvu k obrácení a přijetí křtu ve jménu Ježíše Krista na odpuštění hříchů. Tyto dva požadavky odpovídají Ježíšově předpovědi v Lk 24,47 a zároveň připomínají výzvu v kázání Jana Křtitele (Lk 3,3), kde je křest chápán jako viditelný projev obrácení. Petrova výzva μετανοήσατε, „obraťte se,“ je vybídnutím k nápravě chování a polepšení života. Křest ohlašovaný Petrem se však na rozdíl od Lk 3,3 děje ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.<sup>97</sup> Jedná se o křest udílený s použitím / s vzýváním jména Ježíše Krista. Tento křest se nahlíží na rozdíl od křtu Janova v úzkém vztahu ke vzkříšenému a vyvýšenému Ježíši Kristu, který jediný umožňuje spásu (srov. Sk 4,12). Je výrazem toho, co bylo na začátku kázání řečeno citátem Jl 3,5a: „každý, kdo vzývá jméno Páně, bude zachráněn“ (2,21). Dále jsou jmenovány dva účinky křesťanského obrácení, které je manifestováno přijetím křtu: „odpuštění hříchů“ (srov. Sk 5,31; 10,43; 13,38; 26,18; Lk 24,47) a příslib přijetí „darů Ducha svatého“ (Sk 10,45; srov. 8,20; 11,17).<sup>98</sup>

Závěrečná věta Sk 2,39 se vrací zpět k citované předpovědi proroka Joela (Jl 3,1–5a) na začátku řeči v Sk 2,17–21. Formulace ὅσοις ἂν προσκαλέσῃται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν je téměř doslovná narážka na text Jl 3,5b, který je bezprostředním pokračováním Jl 3,5a v Sk 2,21. Takto použitá starozákonní předpověď dává porozumět, že „každý, kdo bude vzývat jméno Páně, bude zachráněn“ (2,21). Tímto způsobem je také zdůrazněn již v 2,38 zaznívající všeobecně platný ráz výzvy k obrácení. Zaslíbení příslibu darů Ducha svatého má univerzální charakter. Z hlediska časového nemá omezení, jelikož má platnost nejen pro přítomné posluchače Petrovy řeči, ale i pro jejich „děti“, tj. pro budoucí generace židů. Zaslíbení je avšak rovněž adresováno πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν. Kdo

<sup>96</sup> ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 61.

<sup>97</sup> Použití předložky ἐπὶ se děje asi kvůli επικαλέομαι (srov. 2,21), jelikož jinak se v Sk vyskytuje formulace εἰς τὸ ὄνομα (8,16; 19,5) nebo ἐν τῷ ὀνόματι (10,48).

<sup>98</sup> Autor Sk počítá rovněž s tím, že udělení Ducha svatého není spojeno se křtem (Sk 8,16; 10,44; 19,2–6), avšak jeho souvislost se křtem je běžným případem.

jsou ti „daleko“? Toto vyjádření by bylo možné chápat časově a vztáhnout ho na budoucí generace posluchačů,<sup>99</sup> což ale blízkému kontextu neodpovídá. Z teologického zaměření Sk se nicméně jeví zřejmé, že je zde učiněna narážka na rekonstituci Izraele jako Božího lidu, který zahrne pohany. Je tedy třeba počítat spíše s místním významem a vztáhnout formulaci k těm, kteří žijí daleko od Jeruzaléma. Jedná se nejen o židy ve vzdálených zemích, nýbrž též o příslušníky jiných národů (srov. Sk 22,21; Sir 24,32).<sup>100</sup> Evangelium má totiž dosáhnout až „na konec země“ (1,8). Nabídka spásy je určena všem lidem, jak již bylo vyjádřeno v Jl 3,1 (2,17). Toto zaslíbení s univerzálním charakterem však zahrnuje jedno vymezení: Bůh je totiž ten, kdo si svrchovaným způsobem povolává ty lidi, které chce.

Pomocí shrnující poznámky v 2,40a, která náleží mezi stylové prostředky antických autorů,<sup>101</sup> je dáno najevo, že Petrova řeč není předložena *in toto*. Zmíněné kázání obsahuje pouze to, co chtěl autor Sk sdělit (srov. Lk 3,18). Pomocí slovesa διαμαρτύρατο<sup>102</sup> se kázání představuje jako svědectví apoštolů určených za svědky. Prostřednictvím výrazu παρεκάλει je kázání charakterizováno jako povzbuzení a napomenutí (srov. 11,23; 14,22; 15,32; 16,40; 20,1.2). Slovesný tvar imperfekta upozorňuje na opětovný ráz této výzvy. Závěrečná výzva v 2,40b v určitém smyslu shrnuje obsah řeči a zároveň odkazuje zpět na závěr prorocství Joela v 2,21. Záchrana z „tohoto zvráceného pokolení“<sup>103</sup> je záchranou z velkého množství těch, kteří se uzavírají nabídce spásy a kteří setrvávají ve svém zneuznání a odmítnutí Ježíše.<sup>104</sup> Záchrana je možná jen skrze „Zachránce“ (σωτήρ) Ježíše (Lk 2,11; Sk 5,31; 13,23; srov. Sk 4,12; 15,11). Člověk se musí pro tohoto Zachránce rozhodnout (srov. Sk 2,21), obrátit se k němu (srov. Sk 2,38) a nechat ho na sobě jednat, tj. „nechat se jím spasit“ (srov. Sk 2,40: σωθητε).<sup>105</sup>

<sup>99</sup> PREUSCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 16; W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*, Berlin: Walter De Gruyter, 1988, sl. 989.

<sup>100</sup> Srov. CONZELMANN, *Die Apostelgeschichte*, s. 31; PESCH, *Die Apostelgeschichte (Apg 1–12)*, s. 125.

<sup>101</sup> Srov. FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 267.

<sup>102</sup> Sloveso διαμαρτύρομαι náleží k příznačným výrazovým prostředkům lukášovského dvojdíla (srov. Lk 16,28; Sk 8,25; 10,42; 18,5; 20,21.23.24; 23,11; 28,23)

<sup>103</sup> Vyjádření γενεὰ σκολιὰ pochází z Dt 32,5; Žl 77,8 LXX; srov. Flp 2,15.

<sup>104</sup> ECKEY, *Die Apostelgeschichte*, sv. 1, s. 91.

<sup>105</sup> BENER, *Die Apostelgeschichte*, s. 28: „Nicht menschliche Tat führt zum Heil, sondern allein das Sich-beschenken-lassen.“ STÄHLIN, *Die Apostelgeschichte*, s. 55: „Gott will an

Letniční kázání má ohromný účinek. Církevní obec o asi 120 členech (1,15) roste v den letnic 25krát. Početní posluchači – „asi 3000 osob“ – přijali „slovo“ (ὁ λόγος) Petrovo, jejímž hlavním obsahem byla zvěst o Ježíšově vzkříšení (2,22–36), byli pokřtěni a tím byli připojeni ke společenství prvotní církve. Přijetí slova zvěsti o spáse (srov. Lk 8,13; Sk 11,1; 17,11) je předpokladem k přijetí křtu. Ze zprávy vyplývá, že ti, kteří uvěřili, byli hned pokřtěni (srov. Sk 8,38; 9,18; 10,48; 16,33).<sup>106</sup> Slovesný tvar προσετέθησαν „bylo přidáno“ je možné chápat jako *passivum divinum*, tj. jako činnost Boží.<sup>107</sup> Zvláštní symbolický význam počtu „tři tisíce“ nelze z textu vyvodit<sup>108</sup> a též není možné doložit, že by se jednalo o zcela neskutečný počet, který by byl neslučitelný s tehdejšími poměry.<sup>109</sup> Uvedený počet rovněž nemůžeme hodnotit za pouhý svévolný výmysl autora Sk, který by chtěl takto upozornit na požehnání, jež doprovázelo misijní činnost prvotní církve.<sup>110</sup> Je pravda, že počet 3000 se nedá historicky ověřit<sup>111</sup> a též není snadné posoudit, zda počet 3000 v porovnání s odhadovaným množstvím obyvatel Jeruzaléma je realistický,<sup>112</sup> na druhou stranu ale rovněž nelze zcela vyloučit, že autor Sk zde může čerpat informace z tradice, která mohla vědět o velkém úspěchu prvokřesťanské misijní činnosti v den letnic mezi obyvateli Jeruzaléma a poutníky.<sup>113</sup> Zdá se, že v Jeruzalémě již v den události letnic existovalo velké křesťanské společenství, jehož neustálý růst je v Skutcích vícekrát zdůrazněn (2,47; 4,4; 5,14; 6,7; 21,20). Skutečnost, že křest přijali jen židé, představuje důležitou roli pro ekleziologii Skutků, jak je patrné z početných číselných údajů o růstu

---

euch handeln – laßt ihn an euch handeln!“

<sup>106</sup> Zvláštní katecheze před udílením křtu není nikde v Sk zmíněna, i když občas mu mohlo předcházet delší zvěstování než pouze kázání (srov. 8,12; 9,18; 13,43; 16,15).

<sup>107</sup> Srov. ZERWICK, *Graecitas Biblica*, § 236.

<sup>108</sup> L. BRUN, „Etwa 3000 Seelen Acts 2,41,“ ZNW 14 (1913), s. 94–96 spatřuje v počtu 3000 symbolický význam a klade ho do souvislosti s Ex 32,28.

<sup>109</sup> PREUSCHEN, *Die Apostelgeschichte*, s. 16; ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 63;

<sup>110</sup> SCHILLE, *Die Apostelgeschichte des Lukas*, s. 115 pohlíží na číselný údaj v Sk 4,21 jako na ideální počet.

<sup>111</sup> CONZELMANN, *Die Apostelgeschichte*, s. 31.

<sup>112</sup> JEREMIAS, *Abba: Studien zur neutestamentlichen Theologie und Zeitgeschichte*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1966, s. 341 se domnívá, že Jeruzalém v Ježíšově době měl kolem 25–30 tisíc obyvatel. W. REINHARDT, „The Population Size of Jerusalem and the Numerical Growth of the Jerusalem Church,“ in *The Book of Acts in Its First Century Setting*, sv. 4, *The Book of Acts in Its Palestinian Setting*, ed. R. Bauckham, Grand Rapids: Eerdmans; Carlisle: The Paternoster Press, 1995, s. 263 naproti tomu předpokládá, že v Jeruzalémě žilo minimálně 60 tisíc lidí.

<sup>113</sup> PESCH, *Die Apostelgeschichte (Apg 1–12)*, s. 126.



církve, které se vždy vztahují pouze na židy (2,41; 4,4; 21,20). Takto je zřejmá osobní totožnost mezi Izraelem a křesťany.<sup>114</sup> Autor Skutků se zde vědomě vyhýbá používat výraz „církev“, jelikož křesťané sebe nepokládají za komunitu oddělenou od Izraele, nýbrž se považují za společenství pravého Izraele, ve kterém pokračují dějiny spásného Božího jednání v Ježíši Kristu.<sup>115</sup>

## ZÁVĚR

Ježíšovo vzkříšení, které je klíčovou tematikou Nového zákona a ústředním prvkem prvokřesťanského kázání, je rovněž hlavním tématem Petrovy řeči v den letnic (2,14–41), která je prvním veřejným svoláním evangelia a kterou zároveň začíná působení církve. Stěžejní význam Ježíšova vzkříšení v Petrově řeči o letnicích vyplývá jak z jejího členění, tak z jejího obsahu, jehož detailní výklad jsme nabídli.

Kompoziční uspořádání řeči, které je dílem autora Skutků, zdůrazňuje její trojí záměr: objasnit událost letnic (2,14–21), zvěstovat vzkříšení Ježíše (2,22–36) a vybídnout ke změně smýšlení a přijetí křtu (2,37–41). Obsahovým středem této řeči je zvěst o události vzkříšení a vyvýšení Ježíše (2,22–36), která objasňuje původ dění o letnicích (2,14–21) a která s sebou nese důsledky (2,37–41). Vzkříšený Ježíš, který se nachází ve středu Petrovy řeči (2,22–36), je rovněž ústředním a konečným předmětem tohoto poselství spásy (2,41: ὁ λόγος). Tento vzkříšený Ježíš je dárce Duchu svatého (2,33; srov. 2,16–21) a spásy (2,38–39).

Apoštol Petr v roli oficiálního mluvčího apoštolů, kteří byli autentickými svědky Ježíšova působení (Sk 1,22) a kteří se nyní stávají služebníky slova (Sk 6,4), ve své řeči tedy především zvěstuje vzkříšení a vyvýšení Ježíše ustanoveného Bohem za „Pána“ a Mesiáše“ (2,22–36). „Jistota“ toho, co Petr zvěstuje, se opírá o svědectví Písma (2,17–21.25–28.29–31.34–35), osobní svědectví apoštolů (2,14b.32) a vlastní zkušenost posluchačů (2,23.29.33). Odkazy na Písmo, které jsou doplněny narážkami na starozákonné texty (2,24.30.31), nezastávají pouze důkazovou funkci v argumentaci, ale společně s použitím obrátů typických pro Septuagintu vypovídají o slavnostním rázu řeči a v neposlední řadě pouka-

<sup>114</sup> Srov. WEISER, *Die Apostelgeschichte*, s. 61.

<sup>115</sup> ROLOFF, *Die Apostelgeschichte*, s. 64.

zuji na snahu nerozlučitelně spojit Starý zákon a apoštolské zvěstování a zároveň takto upozornit na nenarušenou kontinuitu mezi spásným Božím jednáním v Izraeli a v Ježíši Kristu. Skrze Petrovu řeč o „vzkříšeném Ježíši“ je člověku nejen sděleno, jaký dar Bůh nabízí, ale též je obeznámen s hodnotou díla a velikostí toho, skrze kterého je možné tento dar obdržet. Jedná se o dar Ducha svatého, tj. podíl na Božím životě, skrze vzkříšeného Ježíše „Zachránce“ (4,12), kterého Bůh ustanovil Pánem a Mesiášem (2,36). Tento dar spásy přichází k tomu, kdo se pro tohoto Zachránce s vírou rozhodne (2,21), skrze polepšení života se k němu obrátí (2,38) a nechá se jím spasit (2,40).

#### The Resurrection of Jesus in Act 2:14–41

*Key words:* Acts of the Apostles; Jesus Christ; Resurrection

*Abstract:* The resurrection of Jesus, which is the pivotal theme of the New Testament and the central element of the preaching of the early Church, is also the main subject matter of Peter's Speech at Pentecost (Acts 2:14–41), the first public proclamation of the gospel, at which time the activity of the Church begins as well. The crucial importance of the resurrection of Jesus in this speech is evident both in the speech's structure and content.

The compositional organization of the speech, which originates from the author of Acts, emphasizes a threefold dimension: to expound the event of Pentecost (2:14–21), to announce the resurrection of Jesus (2:22–36) and to challenge those listening to change their minds and receive baptism. In terms of content, the centre of the speech is the message about the event of the resurrection and exaltation of Jesus (2:22–36), which explains what happened at Pentecost and which carries consequences with it (2:37–41). The resurrected Jesus, who is found in the centre of Peter's speech (2:22–36), is also the pivotal and ultimate object of this message of salvation (2:41).

Peter's speech about the "resurrected Jesus" not only communicates which gift God offers to humanity, but also furnishes information about the value of work and the greatness of the one through whom it is possible to obtain this gift. This refers to the gift of the Holy Spirit, i.e. participation in the life of God through the resurrected Jesus "Saviour" (4:12), whom God has made Lord and Messiah (2:36). This gift of salvation comes to that person who makes a decision for faith in this Saviour (2:21), who turns to him through the reform of his life (2:38) and lets him or herself be saved (2:40).

doc. Petr Mareček, Th.D.  
Katedra biblických věd  
Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého  
Univerzitní 22  
771 11 Olomouc